

SZATY I KOLORY LITURGICZNE

Szaty liturgiczne, służące wspólnie do celebracji liturgii, wywodzą się od szat używanych w starożytnym Rzymie i Grecji. Pierwotnie szaty celebransów nie różniły się od szat zwykłych obywateli. Na czas Eucharystii kapłan zamieniał jednak strój codzienny na świąteczny. Z biegiem lat i ze zmianą mody w świecie świeckim, szaty liturgiczne pozostawały przy formach starożytnych, ulegając co prawda pewnym modyfikacjom, jednak coraz bardziej odróżniały się od ubioru codziennego. Stroje liturgiczne zaczęto upiększać cennymi ozdobami, kamieniami szlachetnymi, haftowano sceny biblijne, czy znaki Eucharystii. Od IX w. poszczególnym szatom nadawano symbolikę odnoszącą się do Chrystusa, a także układano specjalne modlitwy towarzyszące ich zakładaniu. Obecnie w liturgii Kościoła używa się następujących szat: humerału, alby, komży, stuły, ornatu, dalmatyki i kapy.

Humerał (łac. *humerus* - barki) zakłada się na ramiona i szyję, jedynie gdy alba nie zakrywa szyi. Jest to niewielka lniana chusta, stanowiąca obecnie nieobowiązkową część stroju liturgicznego. W symbolice nawiązuje do chusty, którą zasłonięto Chrystusowi oczy podczas Męki. W czasie jej zakładania kapłan prosił w modlitwie o zachowanie przed złymi myślami i słowami podczas liturgii.

Alba (łac. *albus* - biały) to najstarsza szata liturgiczna i podstawowy ubiór pełniących służbę w Kościele. Na wzór rzymskiej tuniki, z której się wywodzi, ma długie rękawy i zakrywa ciało od szyi do stóp. W dawnych czasach wykonywana była z płótna lnianego lub konopnego (stąd jej biały kolor), w średniowieczu ozdobiły ją koronki i hafty. Barwa biała symbolizuje czystość duszy, dlatego też kapłan przy jej zakładaniu prosi Boga, aby oczyścił jego serce i wybielił je we krwi Baranka.

Kiedy alba jest zbyt szeroka lub długa należy przepasać ją pasem (**cingulum**). Jest to gruby sznur wykonany z wełny lub jedwabiu, z frędzlami na obu końcach, w kolorze białym lub odpowiadającym liturgii danego dnia. Według tradycji nawiązuje do sznurów krępujących Jezusa w czasie biczowania. Przypomina o konieczności zachowania czystości duszy i panowaniu nad pożądliwościami ciała, i o te cnoty kapłan prosi Pana przy jego zakładaniu.

Szata podobna w formie i symbolice do alby to **komża**. Powstała wskutek skrócenia alby, której zakładanie na grube odzienie było uciążliwe. Początkowo używano jej do odprawiania liturgii godzin, a od XIV w. do czynności liturgicznych, dla których alba nie była wymagana. Komża nie może zastępować alby w czasie odprawiania Mszy Św.

Stuła, czyli nawiązująca do belki krzyża Chrystusa długa i szeroka wstęga, wykonana z tej samej tkaniny co ornat, lekko rozszerzana na końcach. Wywodzi się z insygniów cesarskich i urzędników państwowych. W liturgii symbolizuje władzę i godność urzędu kapłańskiego. Biskupi i prezbiterzy noszą ją zawieszoną na szyi zwisającą na piersiach, zaś diakoni przewieszoną ukośnie z lewego ramienia na prawą stronę, spiętą z boku.

Główną szatą liturgiczną zakładaną przez kapłana do sprawowania Najświętszej Ofiary jest **ornat** (łac. *ornare* – ozdabiać, *ornatus* – ubiór ozdobny). Wywodzi się od rzymskiego płaszcza w kształcie dzwonu, bez rękawów, z otworem na głowę. Na przestrzeni lat zmieniały się jego kroje i elementy dekoracyjne. Ostatecznie wykształciły się dwa podstawowe rodzaje ornatów: skrzypcowe i gotyckie. Ornaty skrzypcowe składają się z dwóch podłużnych części połączonych na ramionach, z otworem na głowę. Do ich wykonania wykorzystuje się wysokiej jakości materiały np. atlas, aksamit czy adamaszek. Uwagę przykuwa bogato zdobiona preteksta w kształcie kolumny lub krzyża. Innymi elementami dekoracyjnymi są hafty, galony, a nawet kamienie szlachetne. W ramach ornatów skrzypcowych wyróżnia się kilka odmian: francuską, rzymską, hiszpańską i brazylijską, belgijsko-niemiecką oraz odmianę św. Karola Boromeusza. Drugą grupę ornatów tworzą ornaty gotyckie

(zwane starożytnymi lub antycznymi), które rozpowszechniły się we współczesnych czasach po reformie liturgicznej z 1968r. W odróżnieniu od ornatów skrzypcowych mają formę długiej, luźnej szaty zwisającej również po bokach. Są uszyte z jednego płata materiału o eliptycznym kształcie, z dziurą na głowę. Przez środek przebiega ozdobna preteksta. W obrębie tej grupy ornatów wymienia się odmianę św. Andrzeja, zwykłą i posoborową. Ornat symbolizuje ofiarę Chrystusa, miłość zakrywającą grzech i ciężar służby Bożej, co podkreśla modlitwa towarzysząca przy jego zakładaniu: „Panie, który powiedziałeś: jarzmo moje jest słodkie, a brzemień moje lekkie, daj, ażebym mógł je tak dźwigać, by zasłużyć na łaskę Twoją”.

Wierzchnia szata liturgiczna diakona to **dalmatyka**, wywodząca się od strojów świeckich mieszkańców Dalmacji. Do liturgii została wprowadzona najpóźniej w III w. Była szatą długą, za kolana z szerokimi rękawami sięgającymi łokci. Wykonywano ją z białego materiału z czerwonymi, pionowymi pasami. Z upływem lat jej forma nie ulegała znaczącym zmianom. Od IX w. służy w Kościele łacińskim jako szata diakonów, zakładana na albę i stułę. Od XIII w. jej kolor dostosowuje się do koloru ornatu. Jest uznawana za szatę radości podkreślającą zaszczyt diakona w służbie Chrystusa.

Wśród szat liturgicznych wymienia się również **kape**, czyli nieszpornik, wywodzącą się z szat książąt i królów. Używa się jej poza Mszą Św. - m.in. w czasie nabożeństw, procesji, czy pogrzebów. Nie ma jednoznacznej symboliki jak szaty wymienione powyżej. Kapa przybiera formę długiej, sięgającej do stóp peleryny spinanej klamrą pod szyją. Zakładana jest na komżę lub albę i stułę.

Szaty (głównie ornaty, stuły i dalmatyki) używane do sprawowania liturgii przybierają różne kolory, zależne od okresu roku liturgicznego, czy charakteru sprawowanych obrzędów. Prawo kościelne zatwierdziło w liturgii kolory: biały, czerwony, fioletowy, różowy, czarny i zielony.

Kolor **biały** symbolizuje chwałę Chrystusa, radość, świętość i czystość. Jest używany podczas Mszy Świętych Okresu Wielkanocnego i Narodzenia Pańskiego, w święta i wspomnienia Chrystusa, które nie dotyczą Jego Męki, święta i wspomnienia Najświętszej Maryi Panny, świętych Aniołów, świętych, którzy nie byli męczennikami oraz w uroczystości: Wszystkich Świętych (1 listopada), św. Jana Chrzciciela (24 czerwca), w święta: św. Jana Ewangelisty (27 grudnia), Katedry św. Piotra (22 lutego) i Nawrócenia św. Pawła (25 stycznia).

Barwa **czerwona** przypominająca o miłości Bożej, męczeństwie i Krwi Chrystusa wylanej dla zbawienia zdobi szaty w czasie Mszy Św. ku czci Męki Pańskiej, w Niedzielę Męki Pańskiej, w Wielki Piątek, podczas głównych świąt Apostołów, Ewangelistów i Męczenników. Ponadto, poprzez skojarzenie z językami ognia występuje w liturgii związanej z Duchem Świętym (Niedziela Zesłania Ducha Świętego, Msza Św. obrzędu bierzmowania).

Charakter okresów wypełnionych pokutą i przygotowujących na przyjście Pana (czyli Wielki Post i Adwent) wyraża kolor **fioletowy**, skłaniający do nawrócenia, refleksji nad życiem i żalu za grzechy. Poprzez skojarzenie z przemijaniem, ale jednocześnie pełnym nadziei oczekiwaniem na spotkanie Pana wpisuje się w charakter liturgii pogrzebowych. Podczas Mszy Św. pogrzebowych oraz Mszy Św. za zmarłych można też użyć szat w kolorze **czarnym**.

Na dwie niedziele w roku można przygotować szaty w kolorze **różowym** oznaczającym radość z bliskości Pana: jest to 3 Niedziela Adwentu i 4 Niedziela Wielkiego Postu.

W Okresie Zwykłym barwa **zielona** przypomina o odrodzeniu, zwycięstwie i nieśmiertelności. Symbolizuje nadzieję, życie i młodość oraz kojarzy się z Ogrodem Pańskim.

W liturgii dopuszczalne jest użycie bardziej uroczystych szat – podkreślających rangę wydarzenia

np. w kolorze złotym symbolizującym boskość, majestat i świętość. Szaty liturgiczne podkreślają piękno i świętość obrzędów. Przypominają, że kapłan przyobleczony w Chrystusa działa i przemawia w imieniu Pana.

Justyna Jasińska